

TOMO SMILJANIĆ: PLEMENSKE ODLIKE MIJAKA

Mijaci* žive na padinama planina Bistre, Koraba, Krčina i Mojuše, a između gradova: Kičevo, Struga, Debar i Gostivar. To je planinski predeo, visok do 2300 m. iznad mora, ispresecan dubokim dolinama, koje sve vode u dolinu reke Radike, koja se niže Debra uliva u Crni Drim.

I.

Po mestu gde su nastanjeni, po običajima, nošnji, govoru i po načinu života, može se i danas utvrditi da su se Mijaci razvili kao zasebno pleme.

Zna se, da su stara plemena imala, kao stanište, mesta opkoljena gustom šumom, koja je bila granica prema drugom plemenu. Ovaj je uslov tu zastupljen. Visoke površine su bile gole, ili su satiranjem šume proširivane; a sve su doline i korutine bile pod šumom. Sama dolina Radike bila je neprohodna zbog šume. Radika je poradi toga bila mirna reka, budući da je šuma njeno erozivno dejstvo smanjivala. Naselja su bila u sredini tih šuma, sakrivena i zaštićena. Ostatke tih šuma vidimo i danas naokolo Mijaka, dosta dobro očuvane, naročito prema Kopačkoj Reci, prema Gostivaru i Kičevu.

Ima tragova da su Mijaci imali svoje starešine, koje su zvali glavarama, ili glavatarima. Turska reč kodža-baš, koja je davana seoskim kmetovima, samo je prevod ovoга naziva, jer znači velika glava. Ovi su se glavari nametali pojedinim selima svojom pameću, bogatstvom i umešnošću.

Izneću nekoliko primera ovih glavara: Glavar sela Galičnik bio je iz porodice Tomovci u Galičniku. Ova se porodica po predanju smatra od pamtiveka kao poglavariska. Mogao sam doznati za pretke do četvrtog pojasa, i svi su bili glavari: Josif Tomoski živeo je naših dana; Arsa Tomoski krajem XIX; Todor početkom XIX; Tomo Tomoski krajem

* Zašto se ovo pleme zove Mijaci, ne zna se. Po predanju zovu se tako zato što su uvek bili čisti i umiveni. Obliznji Brsjaci im se smeju sa ovim refrenom: »Mijaci, Trijaci, trikamna belutraci«. Po drugom predanju ovako se zovu zato što ličnu zamenicu mi izgovaraju mije. Ovo tumačenje biće da je najtačnije, pa i ja ga primam, jer ima naziv Estevci za pleme koje živi oko samog Debra, gde uz govor dodaju uzrečicu esti. Ovi estevci se vidjaju i oko Ohrida, pa čak i do Korče. Treće je tumačenje da im naziv dolazi od Mi — jaci, t. j. mi smo jaki.

Ali niko ne beleži odakle ovo plemensko ime. Ovaj članak izvod je iz moje veće studije: »Mijaci, Gornja Reka i Mavrovo polje« (namenjena za zbornik Srpske Kralj. Akademije »Населја српских земаља« pod uredništvom dr. J. Cvijića).

O Mijacima su pisali još: И. Ястребовъ: Обычани пѣсни турецкихъ сербовъ (въ Призрѣнѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ) С. П. Б. 1886. Дриновъ М. С.: Заселение Балканскаго Полуострова Славянами, Москва, 1873. Светозар Томић: Скопље—Тетово—Гостивар—Маврово—Галичник. Братство XVII. 29. књ. друштва Св. Саве, Нови Сад 1923, стр. 214—229. Јован Свјијџ: La péninsule Balkanique, géographie humaine, Paris Librairie Armand Colin, 1918. p. 447—460.

Selo Tresonče.

XVIII st. Naročito su bili omiljeni kod naroda tri poslednja. Tomo Tomoski se u svemu ponašao kao debarski begovi, među kojima je imao i svojih pristalica. Hteo je za svoga sina da uzme kćer Matkog Poglavara. Neki debarski begovi videše u tome političku opasnost i ubiše Tomu iz zasede. Ali njegov sin Todor vrati krv svoga oca usred Debra, gde ubi jednog bega. Kao poglavar Todor Tomoski je podizao svoje Galinčance i pristaše Arnauta iz Debra, pa je išao čak u Malesiju da pleni stoku, ili da povraća zaplenjenu. Kako mu niko ništa nije mogao, Arnauti su mu ispevali pesmu: Todor Tome, žimsi krale (Todor Tomovski je pola kralj). Porodica Tomovci bila je veoma bogata stokom. Zbog toga su muškarci bili stalno po planinama i na putevima. Pošto su bili hrabri, imponirali su svojim sugrađanima, i zato su ih ovi rado primali za glavare, da bi bili zaštićeni. Nosili su se i ponašali viteški: jahali su odlične konje, odgajane na Bistri planini; uvek naoružani i gotovi da brane sebe i siromahe, ubojice prema siledžijama i krvnicima. Jednom su spasili neku devojkicu iz Golog Brda, a koju je hteo da poturči neki beg iz Debra zbog njene lepote. Toga radi je ova porodica zadugo imala krvnu osvetu sa tim begom. Docnije je ova porodica osiromašila, ali joj je ugled ostao sve do smrti Josifa. Danas su ostale samo uspomene. Jedan potomak, vrlo lep i dostojanstven, danas je ne sasvim čiste pameti. Todor Tomoski je uspeo da pokrsti poturčene Mijake u Galičniku. Te su porodice i danas zadržale prezime tursko. Ova se je porodica odlikovala i lepotom. Todor Tomoski, kažu, da je imao osobito velike oči, koje su poražavale neprijatelja. Bio je pravi Srđa Zlo-pogleda, pa su poneki debarski begovi morali da razgovaraju s njime izdvojeni španskim zidom.

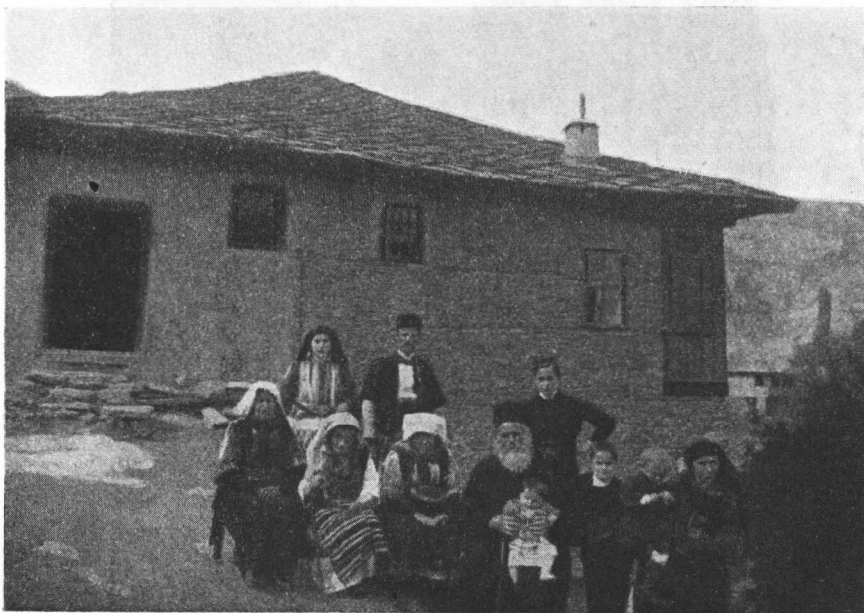
Gjorgjija Bradina iz glavarske porodice Bradinovci u selu Tresonču, živeo 90 godina.

U selu Lazaropolju bio je glavlar Djurčin Kokaleski. Poreklo ove porodice danas je dosta nejasno. Kaže se, da su iz Mata u današnjoj Albaniji i da su se doselili ovde pre 200 godina. Pre trideset godina još su imali rodbinu u Matu, išli su jedni drugima u goste. Djurčin Kokaleski živeo je u vremenu Ali-Paše Janjinskog (kraj XVIII. i početak XIX. stoleća). Bio je bogat stočar, sa osobinama glavara: ubojica, dovitljiv, lep. On je štitio slabe, ali nije trpeo jake. Nosio je dug jatagan, koji se i danas čuva u ovoj porodici. Tim je jataganom odsekao mnoge glave, i zato se i danas taj jatagan upotrebljava kao lek: umije se i voda se daje, da je popije onaj koji boluje od »uplav« (strah) i to je »uplafna voda«. Djurčin je najzad izdržao i jednu veliku borbu s nekim Arapinom, koji je bio odveo neku devojkicu iz ohridskog kraja. On poseče Arapina u borbi, ali ostade posle toga boja zadugo uzet. Kad ozdravi, on se reši da podigne u selu crkvu; a da bi dobio od cara dozvolu za zidanje, ode u Carigrad i dobivši audijenciju kod cara, zamoli ga, da mu da dozvolu za građenje crkve, a drugu dozvolu za džamiju. Caru se dopade držanje ovog djaurina i dozvoli mu, ali ga upita: zašto traži da podigne i džamiju, kad je hrišćanin. Tada mu ispriča, da je »čeaja« (stočar) i da leti napasa svoju stoku u planinu kod svog sela; a zimi u okolini sela Ljubanova kod Vodena. I onda reče, kako je stoka besvesno biće, često puta učini štetu nekom siromahu. Ljudi u njegovom selu su hrišćani, a u Ljubanovu muslimani. Da bi se oslobodio grehova, pričinjenih nesvesno, on želi da podigne crkvu u svom selu, gde

Mijačka nošnja: Žena i muž.

će se njegovi seljani hrišćani moliti Bogu za te grehove; a džamiju u onom muslimanskom selu, da bi se u njoj molili Allahu muslimani isto za počinjene grehove nesvesno. Sultan, videvši naročitu razboritost ovoga čoveka, htjede da ga nagradi. Djurčin mu na to zatraži da mu da ferman da bi mogao da štiti svoj kraj, kao i da učestvuje na pokrajinskoj skupštini begova u Debru. Sultan mu to da, i odonda je Djurčin odlazio u Debar kao član mezliča (skupštine) i imao je sva prava kao i ostali članovi begovi. On je nosio begovsku dolamu i sablju. Iznad vrata crkve u Lazaropolju i džamije u Ljubanovu stoji natpis da je on bio tutor. U samoj crkvi bio je živopisno naslikan u poperti. Ja sam video tu sliku pre dvadeset godina. Odelo mu je bilo kao kod crnogorskih glavara. On je bio na konju i sa strane je visila sablja. U mnogome je slika naličila na slike pojedinih vojvoda iz Karadorđeva ustanka. Danas je ova slika uništena, jer neki seljani, koji su drukčije shvatali ovu ličnost, ponekad iz lične mržnje, ili iz namere da oni postanu glavari, govorili su da je to slika jednog siledžije. Zato su baš na tom mestu otvorili vrata. I tu se vidi borba između porodica glavara. Djurčin je kao glavar čuvao svoje selo, branio naročito seoske granice, jer su mnogi siledžije iz Debra hteli da zaigrabe lepe pašnjake. Bio je pobratim Ali-paše Janjinjskog, nametnutog Begler-bega Istočne Rumelije, koji je ubijen 1822. godine na prevaru u Janjini. Kada je taj Ali-paša masakrirao hrišćane oko Vodena, Megdena i Kukuša, Djurčin

*Dom sveštenika Arsenija T. Bradinića sa porodicom pred kućom u selu Tresonču.
(Ovde severna strana, inače na zapad tri sprata.)*

je pohitao k njemu da ga ublaži. Tom je prilikom otkupio mnogo roblje. kao što je bio onda običaj.

U selu Tresonču u ovom istom vremenu bio je glavar Sardžo Bradina, iz porodice Bradinovci, za koju se zna da je poreklom iz nekog sela kod Prilipa prešla pre šest pojaseva. Sardžo Bradina bio je originalan karakter. Bio je čeađa (stočar), seoski poglavar, t. j. seoski kmet, i vodeničar. Kao čeađa u mlađim godinama bio je neustrašiv, te je svaki od njega strepio. Imao je jakih veza sa debarskim begovima, te je on bio predstavnik za jedan deo Male Reke. Kada je sutan Abdul-Medžid hteo da zavede nizam (vojnu obavezu), Sardžo izigra naredbu paše ovako: povede nekoliko naoružanih staraca i na čelu on sam ponudi se debarskom paši za vojsku. Kad je paša video vojsku od staraca upita: gde su mladi ljudi. Tada mu Sardžo Bradina objasni: da u njegovom kraju ne rodi ništa, da su svi mladi ljudi u svetu na pečalbi i da u selu ima samo staraca. Paša ih otpusti i više nikad ne zatraži od Mijaka vojsku. Kao glavar bio je veoma strog i zato su mnogi krišom negodovali. Pred njim niko nije smeo pušiti, pošto i sam nije pušio, i zapaljene cigare krili bi po džepovima, kad bi on naišao, pa ma džep baš izgoreo. Nije trpio kindurenja u žena i ljudi, i kad bi to primetio, grdio bi pred celim svetom. Od njega su ostale mnoge uzrečnice, kao: Nosi velike cipele da bi petao mogao da prođe ispod njih. Dolama ti dulci, dulci, a kuća ti dupki, dupki i t. d. Tražio je da ljudi znaju čitati i pisati, ali da ostanu prosti u odelu i običajima. Zahtevao je, da se svi ljudi odaju stočarstvu, da bi samo bili vezani za selo. Selo je namnožavao dovodeći strance, ženeći ih iz sela i stupajući s njima u kumstvo. Tražio je u svemu slepu poslušnost. Prema Arnautima

Narodna nošnja Mijaka iz sela Lazaropolja.

je bio tako neustrašiv, da su drhtali pred njim. Mnoge je bacao s prozora na dvorište. Za svet se je interesovao sve do svoje velike starosti (rođen oko 1780., a umro 1888. g.) Za vreme stvaranja egzarihije bio je istaknut borac, jer je mislio, da se bori za slavenstvo i za Rusiju. Kada je doznao da je napravljena željeznica Skoplje—Solun, on kao pomlađen, seda na osedlanog konja i odlazi u Skoplje da vidi to čudo koje samo ide. Onda je prisutnim svojim seljanima rekao: »Beše mu staro vreme! Od sada ne-
mojte više da me slušate, idite u svet i učite se po knjigama«.

Protivu porodice Bradina istakla se porodica Jodrovci. Borba je bila duga. Tu su se prednjačile porodica stočara, uvek izloženih opasnosti; i pečalbara, prikrivenih u svojim kućama kao u kulama. Pečalbari su svojim novcem pobedili i najveći broj Bradina izginuo je od Arnauta, ili su se raselili po svetu. Znamenita je bila iz porodice Bradina udovica Sofija, snaja pomenutog Sardže, Samouka i pismena tako da je bila prozvata »književnica«.

Slične seoske znamenite ličnosti živjele su i po drugim selima. U Bitušu je živjeo Jovan Oputa, koji je bio strah i trepet za prolaznike siledžije. Jašio je konja i vodio sa sobom uvek seiza na konju. Kad bi se pored puta

Mijacka muška nošnja.

odmarao, seiz bi mu prostro mali ćilim i spremao mu je kavu. Niko nije smeo da zapodene kavgu sa Jovanom Oputom iz Bituša.

Djorgo iz Trebišta otkupljivao je roblje blagom, plaćajući za malu decu po težini. Koliko mu teži telo, toliko je na meri oka davao aspra. U Dolnjem Melničanu živeo je Pote, koji je naterao poturice da se vrate u hrišćansku veru. Krštenje je izvršio u manastiru Sv. Jovana Bigarskoga.

Iz svega se ovoga vidi, da su se Mijaci razvijali plemenskim životom, živeći u predelima nepristupačnim. Oni su ostali nedirnuti i sačuvali su svoje plemenske odlike do danas. Danas više nema glavara, ali ima narodnog ponosa, koji je jak i za pohvalu. Mijak smatra sebe boljim od susjednih Brsjaka, Poljana i Mavrovaca. Naročito su ponos i samopouzdanje veliki u gornjim selima. Mijaci ne menjaju svoje narečje, nošnju, običaje. Zato su ostali skoro endogami i danas. Pa čak i kad se iseše u drugi kraj, teže prvenstveno da se ožene ili udadu za svoje.

Glavari su imali i zborove, kada bi trebalo rešavati nešto važno za Reke. Skup je bivao kod jednog glavara; a predhodni u svakom selu, kod kuće samog glavara, ili pred crkvom ili ispod kakvog velikog drveta. Zbor

Gorenčki most i granica između Mijaka i Debarskog Polja i Kadžadžika.

u selu sazivan je pomoću v i k a č a, koji je sazivao selo vičući sa najvišeg mesta: »Slušajte selani! Utre će se bereme sred selo. Koj ne će dojet imat kazna, a o—o—o!« Na zboru se je sedelo u krugu, a u sredini kruga bio je glavari. Ovaj način rešavanja seoskih pitanja zadržao se je bio do obrazovanja opštinskih sudova po oslobođenju 1912. godine.

Po pričanju pomenute Sofije, poslednji su zbor održali glavari Reka ili Mijaka u početku XIX. stoleća, kada je rešavano da se »turi« neki običaj. Kao i kod obližnjih Arnauta, i ovde je postojao običaj, da se, kada se dve svadbe susretnu, slabiji ukloni jačemu da prođe. Dešavalo se, da niko ne popusti. Popuštanje je bilo u tome, ko će proći više a ko niže. Tada se je često svadba pretvarala u boj i padale su mrtve glave, ili odvodili mlade tog momenta obudovele kućama, da večito kukaju. Posle jedne strahovite pogibije svatova i mladoženja, glavari se skupe u manastiru Sv. Jovanu Bigarskom i tu »turiše« običaj na taj način, što rešiše da od sada pri susretu svatovi prolaze »džep i džep«. A džepove su nosili samo na desnoj strani haljine. Nešto slično onome što stoji po velikim raskrsnicama velikih varoši: »Teraj desno!«

II.

Plemenske odlike Mijaka vide se i po načinu stvaranja današnjih naselja, kao i u njihovom umnožavanju. Mijaci su, kako se čini, prvi stvorili stalna naselja u ovome kraju. Oni su svakako zatekli tamo starosedeoce Cincare, ali se čini, Cincari nisu imali svoja stalna naselja, već su živeli nomadskim životom. Oni uostalom delimično i danas žive kao nomadi u Mačedoniji. Mijaci su te starosedeoce asimilirali. To nam potvrđuju ove činjenice:

Sva imena mijačkih naselja su srpska. Za Trebište hteli su Arnautaši da mi dokažu da je arnautskog porekla, jer znači tri repa (trebište). Međutim u narodu postoji srpski naziv t r e b i š, krčevina. A i u slovenskoj mitologiji poznat je naziv trebiš. Za Tresonče opet hteli su mi dokazati, da je arnautskog porekla i da znači tri svetitelja (tre sanče). Ukazuju na tri crkve katoličkoga zakona iz vremena Kastrioti Gjordja. Međutim

Topani (muzika) u Mijaka.

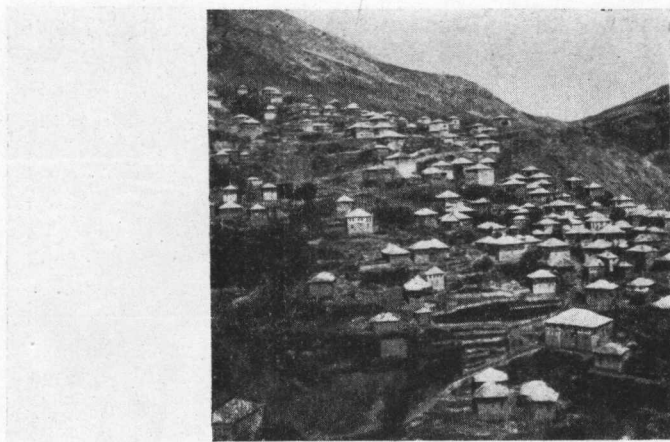
drugi dokazuju, da su ljudi iz ovoga sela bili tako opasni, da se je okolina »tresla od straha«, pa otuda i ime. Uostalom ime Tresino, Tresonica, poznato je, i nose ga baš sela.

Kao ostatak negdašnjih stanovnika imamo nazive planina, kao: Dumovica, Maskarevec, Škila, Cuculj, Drezga, Tubin, Bardeš, Bistra itd. Ova su imena romanskog porekla. Ovi Kucovlasi su bili verovatno iz predela prema Albaniji, te prema tome nije ni čudo, da su oni sami doneli neke nazive arnautskog karaktera.

Mijaci su ove starosedeoce asimilirali, a tu moć oni i danas imaju. Vršenje ove asimilacije vršilo se naročito u Galičniku, u najvećem naselju ovoga kraja. Kad bismo ispitali pojedine porodice u Galičniku, videli bismo puno prezimena sa nastavkom ul: Pulevci, Gugulevci, Tulevci, Gulovci, Čudulovci, pa čak ima ih koji se zovu Cincarovci. Svi su ovi danas pravi Mijaci i nemaju nikakvih veza sa Cincarima. U Larazopolju postoji porodica Drakulovci, (došla je iz sela Rosoki pre 200 godina) i za njih se zna, da su cincarskog porekla. Danas su i oni pravi Mijaci i nemaju nikakvih veza s Cincarima. Za selo Selce kaže se, da su nekada u njemu živeli mečkari. Pošto je to bio stran svet za Mijake, nije čudo što su ih smatrali za mečkare. Danas ni u selcu nema ni traga Cincarima.

Treća faza u stvaranju mijačkih naselja je vrlo mučna. Tada nastaje pomeranje i iseljavanje poradi velikog potiska od strane Arnauta iz Albanije i turskog pritiska. Ovo se dešava krajem XVIII. stoleća. Tada su raseljena i uništena ova sela:

Istočno od Lazaropolja postojalo je selo Lopušnik, u sredini ogromne šume istog imena. Tako je postalo Kičevo velika varoš. Debar tako isto, nastalo je veće kretanje na putu Kičevo—Debar, preko Lazaropolja. Usled toga su Turci i poterna odeljenja često puta upadali u to selo, pa mučili ljude, tražeći odmetnike. Najzad seljani se reše da beže nekuda. Kako nisu imali gde da se presele među Mijacima, oni pođu prema Bitolju i osnuju selo Smilevo na Ilinskoj planini. Postoji predanje, kako ih je glavlar toga sela ubedio da trebaju da se sele: Sazvao je celo selo na ručak i uzastopce pustio je da pređe preko postavljenog stola jednog petla

Selo Galičnik.

prvo malo začupanog, posle upola, a najzad potpuno. Na pitanje šta to treba da znači, objasnio im je: Ko se sad odmah iseli, biće načet; ko docnije, biće prepolovljen; a ko najzad, biće sasvim ogoličen, eto kao ovaj petao. Seljani su ga svi poslušali, te se iselili.

Između Galičnika i Sušice postoji mesto zvano Staro Selo. Ono je bilo nekada mnogoljudno selo, ali na putu Debar—Gostivar preko Bistre planine. Zbog velikog zuluma ljudi nisu smeli imati ni sač, ni crepulju, da ne bi time pokazali da znaju što je hleb. Najzad i to se selo raseli, jedan deo ode u Sušicu, drugi u Galičnik, treći u Smilevo, Kruševo, pa čak stvoriše i nova sela kod Velesa: Papradište i Oreše. I ma da su udaljeni od svoje metropole, ako tako možemo reći, oni žive i danas kao Mijaci, usamljeni među Brsjacima, kao neke etničke oazice: čuvaju svoje narečje, običaje, nošnju, i prave sa malim izuzecima bračne veze samo među sobom.

Lazaropolje je postojalo na mestu zvanom Glavino Selo. Ovo može da ukaže u nekoliko, da je tu bilo sedište plemenskoga poglavice, glave, otuda Glavino Selo. Jedna priča kaže: Kada su jednom prolazili Azbije (janičari) selo se sakrije u jednoj pećini, koja se sada zove Kalinina Dupka. Na samom ulasku zaostala je neka luda Kalina koja je neprestano pevala. Kad naiđe vojska ona učuta, ali čim malo poizmače, poče pevati: »Svi vojskari pominala, Kaline ja ne videle«. Tada se azbije povrate i pobiju sve ljude, ili ih uguše dimom u pećini. Samo jedan, po imenu Lazar, uspeo je da kroz pećinu prođe skroz ispod planine, i da iziđe na poljanicu gde je danas Lazaropolje.

Ispod sela Trebište postojalo je selo Oreovo. Ono je pripadalo nekom spahiji, koji je od seljana napravio svoje robove. Tako su se seljani razbegli, a ostao je samo neki Djorgo. Spahija mu jednom dođe u goste, naredi da se pokolje sva stoka, zapali mu kuću i natera Djorga da igra. Djorgo je igrao i pevao: »Šibaj, Dorgo, po družina«. I on se preseli negde na planini Babuni.

Ovo vreme, čini se, da je bilo najteže za mijačko pleme. To je naime ono vreme, kada su janičari bili u Turskoj najsilniji. I kao da je iz ovog vremena i poturčavanje Mijaka. Jer danas je jedan veliki deo njihov po-

Mijačka nošnja. Porodica.

turčen i zovu ih Torbeši ili Kurki. Kurki su sačuvali jezik i do danas. Arnauti i Turci nisu ih mnogo marili, pa su i oni bili raja, kao i ostali hrišćani. Zbog pritiska Arnauta iz Albanije i oni su se morali seliti. Ima puno njihovih novih naselja na Babuni planini, oko Velesa i Skoplja. I tamo ih zovu Torbeši. Istoriju turčenja nisam mogao tačno utvrditi. Čini se, da ih je poturčio Sinan Paša iz Prizrena. Kao da je to neki janičar poreklom iz Gore Prizrenske, pa je iz zahvalnosti, što je spoznao pravu veru Alahovu i postao paša, poturčio i Prizrensku Goru, i jedan deo Mijaka i Poljana kod Debra. To turčenje kao da je bilo na kraju XVIII. stoleća.

Četvrto doba je ponovo jačanje ovoga plemena. Ovo jačanje se dovodi u vezu s odmetanjem pojedinih paša od sultana krajem XVIII. stoleća. Paše odmetnici tražili su oslonu u narodu, a našli su ga kada su mu dali izvesnu slobodu. Tada mijačko pleme ponova ožive, ali tek za kratko vreme. U ovome vremenu su živeli poslednji glavari Mijaka, a koje smo u početku opisali. U ovome vremenu su Mijaci, gde su bili u većini i jaki, povratili poturčene svoje seljane u pravoslavnu veru. U ovome dobu Mijaci pokušavaju da nadoknade ono što su izgubili ranije. Mnoge svoje sluge iz plemena Brsjaka zadržavaju kod sebe, žene ih i podižu. Dovode i Ulufe s leve obale Crnog Drina. Ovi doseljenici sačuvaše samo nadimak po kome im se zna za poreklo. Inače su i oni danas pravi Mijaci.

III.

Ispitujući poreklo pojedinih porodica, vidimo takođe kako su se Mijaci formirali kao pleme. Iz svega, što smo ranije naveli, vidi se:

Selo Žernonica (muslimansko, torbeško, t. j. poturčenjačko selo; spreda 2 hodže, učitelji u tom selu iz porodice Popović).

Isprva su Mijaci bili jako ratničko pleme. Živeli su na visijama i zanimali se stočarstvom, ili su stoku plenili od Kucovlaha. To nam svedoče i mnoge narodne pesme i predanja. Poznata je pesma o Čelnik Peji: »Zacvilela mi ovca roguša, na vrh planine, na sred ramnina«. Ta je ovca cvilela za svojim gospodarom, ko ga su ubili, ogromno mu stado razgrabili, a ovčare poubijali. Mijaci su se tada protezali na mnogo većem prostoru no sada, ali uvek po visijama. Ima tragova da su stanovali na planini Jablanici, kod Elbasana, prema Golom Brdu u Bulčici. Kao dokaz mogu da nam posluže ovi primeri:

U selu Tresonču, u crkvi Sv. Petra i Pavla postoji ikona Sv. Bogorodice, vrlo stara i poštovana. Za nju se priča da je doneta iz mesta Zagradišće kod Elbasana. Tresončanci su otišli naoružani i preneli su ikonu borbom.

Za stanovnike sela Rosoki zna se da su doseljenici iz okoline Elbasana. Kad se zna, da Arnauti u okolini Elbasana i danas slave Sv. Bogorodicu, pa čak i poste u oči praznika, može se potvrditi istinitost ovog predanja.

U Lazaropolju je porodica Kokalevci iz sela Lukani u Matu. Porodica Džungulovci iz Bulčice. Ove dve porodice su najmnogobrojnije u Lazaropolju. U Trebištu porodica je Adžovci iz Mata; U Žernovici porodica Šijakovci je iz Šijaka u Albaniji. U D. Melničanu porodica Spasića je iz Izvora u Bulčici itd.

Drugi jedan dokaz da su Mijaci živeli po visijama čak na levoj obali Drina, između planine Jablanice i Dva Brata kod Piškopeje je sličnost nošnje. Naročito stanovništvo Golog Brda do skora se nije ni u čemu razli-

kovalo od Mijaka. U govoru i danas se tamo oseća karakteristično mijako o (roka, moka, kolku poti).

Ali najveći deo naselja bio je od uvek među današnjim Rekama. Predanje kaže, da je Sušica najstarije naselje i da ga je stvorio vojvoda, koji se posle kosovske bitke povukao tu sa svojim ljudima. Barjak se tu čuvao i po potrebi razvijao.

Svakako su Mijaci kao ratničko pleme bili u stalnom pokretu, vodeći sa sobom i stoku. Tek onda, kada su sasvim izgubili slobodu, počeli su se skupljati sve više u Rekama (Gornja Reka, Donja Reka, Mala Reka i Golema Reka).

Pa i za vreme janičara oni su ostali više manje slobodni ili autonomni, kao i ranije. Najbolja zaštita bila im je priroda. I danas njihova sela liče na zbegove ili tvrđave. Za vreme Pikolominijeva pohoda 1689. godine dobili su povlastice da mogu svoj »krstatni barjak« da razviju, jer su ostali verni sultanu. Kod Mijaka zvona po crkvama nikad nisu umukla, niti im je zabranjen crveno-belo-plavi barjak sa krstom na vrhu koplja. No da Mijaci nisu bili obični podanici sultanovi, imamo i pisanih dokumenata. U mojoj porodici u Tresonču (Bradinovci) sačuvan je sultanov ferman iz godine 1521. u kome se kaže, da je selo Tresonče bilo oslobođeno mnogih dažbina, jer je bilo povlašćeno, pošto je bilo »dervendžisko« (čuvalo je carske prolaznike po klisurama i dervenima). Taj ferman glasi u prevodu:

(Naslov je fermana nestao)

»Ponosu kadija i mudraca, majdanu vrlina i rečitosti, Gospodinu Kadiji Debarskom.

Neka je znano, od strane žitelja dervenskog sela Teresonča... (nečitko)... Vršimo službu čuvara klisura; dervendžisko što je plaćamo po običaju i zakonu. Zato smo slobodni dažbina prestolu i izvanrednih prireza... (iskrzano)... Pored sve te presude koje imaju u novim knjigama popisanim Emin-Hadji, koji je taj vilajet popisavao, zabeleženo je, ... (iskrzano)... sada im se nasuprot knjigama i predašnjim odlukama mnogo koješta traži i narod se muči. Kad se obratilo carskoj novoj Defterhani, koja se nalazi u mojoj prestonici, i kada se videlo, da je to selo obeleženo kao selo dervendija i da u zamenu što čuvaju klanac i zato, što daju ono što je dervendžiski običaj, prosto od dvorske poreze i drugih prireza. Pa budući da sam sve to našao zapisano i zabeleženo, naređujem:

Kad stigne sveta zapovest, kojoj se valja pokoriti, uzećeš u postupak, pa saglasno novim popisnim knjigama, i da se protivno običajima i zakonu, od ovih od sada ne uzima ništa više od onoga što je u običaju za dervendžije. Ako ko pokuša, da mu zabranite, a ako im je ko protivno knjigama više nego što je uobičajeno za dervendžije uzeo, čim se bude javno utvrdilo, bez pogovora ćeš uzeti natrag. Nemoj ostaviti da ne uzmeš. Ako kogod ne htedne da dâ, no bude uporan i terao inat, dostavićeš mi ga. Po uvidjaju ovu carsku ispravu urućićeš im je. Mome carskom belegu da ukazuješ poštu! Pisano sredinom meseca svetog Redžepa, godine 928. (1521. ili 1522.) u Konstantinovom gradu«.

U drugom fermanu sultan Mustafa daje im ferman i zaštićuje ih da im se ne uzmu suvati.*) Ferman je izdat 1702., a selo je isposlalo molbu 1692. godine.

*) Po oslobođenju naša država je suvati oduzela.

Kao što se vidi, Mijaci su mogli da opće sa sultanom još 1521. godine. Ta je veza postojala preko glavara.

Iz svega se dakle vidi, da su Mijaci jedno pleme. Živeći u predelu nepristupačnom, oni su ostali nedirnuti i sačuvali su svoje plemenske odlike i do danas. Odlikuju se i po antropološkim osobinama, pored onih odlika u govoru, običajima, nošnji, a to će se posebice proučavati.

Résumé. Cet article est le résumé d'un chapitre de l'étude sur les Mijacis, Gornja Reka et Mavrovo Polje, qui est destiné à la publication de Naselja de l'Académie Royale Serbe, sous la direction du M Jovan Cvijić. Les Mijacis vivent sur les côtes et dans les vallées entre Bistra, Korab, Krčin et Stogovo, entre les Villes Debar, Srouga, Kičevo et Gostivar, à la limite d l'Ancienne Serbie et de la Macédoine serbe. Ils se sont développés comme tribu pendant tout le Moyen-âge, et à l'Epoque Moderne, pendant le démembrement de l'Empire Ottoman en pachaliques; ils se sont ressaisis et ainsi ils se sont conservés jusqu'à nos jours. Au, Moyen-âge, vivant la vie pastorale, ils se sont étendus jusque dans les environs de l'Elbassan en Albanie. Ils guerroyaient avec les Albanais, les Koutzovalaques et les Turcs Jourones, pasteurs eux aussi. Les chefs des villages étaient les glavari, qui les protégeaient et les conduisaient dans les combats. Quelques biographies de ces glavari nous donnent l'image de ce qu'ils étaient. Enfin, il ya de faits historiques sur la formation de l'origine de cette tribu et quelques détails ethnographiques. Le but général est de montrer que le peuple serbe sous les Turcs, en Macédoine et a l'ancienne Serbie, ayant perdu la liberté politique, a bien su se trouver dans la situation nouvelle, et pour se sauvegarder, il s'est rendu à la vie des anciennes tribus.